

Harri Hietala, Martti Kairinen,
Petteri Ojanen, Esa Schön

PAIKALLINEN SOPIMINEN

Alma Insights
Helsinki 2025

5., uudistettu painos

Copyright © 2025 Alma Media Finland Oy ja tekijät
Yhteistyössä Juristiliiton kustannus

ISBN 978-952-14-4549-1

ISBN 978-952-14-4551-4 (verkkokirja)

Kannen sarja-asu: Heikki Sallinen

Taitto: Aste Helsinki Oy

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2025

Anna palautetta kirjasta: Kustannustoimitus@almainsights.fi

SISÄLLYS

ESIPUHE	11
1 Paikallinen sopiminen ja työehtojen määräytymisjärjestelmä	17
1.1 Paikallisen sopimisen käsite	17
1.1.1 Paikallinen – valtakunnallinen	17
1.1.2 Sopiminen – mistä on kysymys?	22
1.1.3 Sopimistilanteiden erittelyä niiden tulemien mukaan.....	24
1.1.4 Yhteenvetoa paikallisen sopimisen käsitteestä	28
1.2 Työehtojen määräytymisen järjestelmästä	29
1.2.1 Mitä työehdot ovat?	29
1.2.2 Työehtojen sääntelykeinot paikallisen sopimisen perustana.....	30
1.2.3 Sääntelykeinojen hierarkia ja työehtojen etusijajärjestys.....	63
1.2.4 Edullisemmuussääntö.....	65
1.3 Paikallinen sopiminen sääntelykeinojen hierarkian ja eritasoisten työehtojen etusijajärjestyksen kannalta	67
1.3.1 Valtakunnallisissa työehtosopimuksissa tarkoitettujen paikallisten sopimusten asemasta.....	69
1.3.2 Yhteistoimintasopimusten asemasta.....	73
1.3.3 Työsopimustasoisten sopimusten asema.....	74

1.3.4	Sopimusten suhde yksipuolisiin säännöstykskeinoihin.....	74
1.3.5	Muiden velvoiteoikeudellisten sopimusten asema ...	76
1.3.6	Yhteenvedo	76
2 	Paikallisen sopimisen kehityshistoriasta, päämääristä ja kehittämisestä	79
2.1	Työmarkkinajärjestelmän kehityslinjoja	79
2.2	Kolmioteoria paikallisen sopimisen perusteluna ja arviointitapana	83
2.3	Paikallisen sopimisen kehittäminen	88
2.3.1	Työmarkkinajärjestelmien kehittämiskomitea 1992 ..	88
2.3.2	Turun yliopiston seurantatutkimus paikallisesta sopimisesta vuosina 2005–2008	95
2.3.3	Työ- ja elinkeinoministeriön paikallista sopimista koskeva selvitys 2015	99
2.3.4	Työ- ja elinkeinoministeriön selvitys paikallisen sopimisen tilasta ja sitä edistävästä toimenpiteistä 2021	100
2.3.5	Paikallista sopimista koskeva lakimuutos 2025	103
3 	Paikallisen sopimisen juridiikka	107
3.1	Työsuhtetasoinen paikallinen sopiminen	107
3.1.1	Johdanto	107
3.1.2	Työtehtävien muuttaminen ja siirrot tehtävistä toisiin	109
3.1.3	Kilpaileva työsopimus ja kilpailukieltosopimus ...	110
3.1.4	Palkkaetujen määrä	112
3.1.5	Palkan maksaminen	113
3.1.6	Sairausajan palkka	115
3.1.7	Lomauttaminen	115
3.1.8	Perhevapaat	116
3.1.9	Työsopimuksen lakkaaminen	118

3.1.10	Työaika	120
3.1.11	Vuosiloma	123
3.1.12	Vuorotteluvapaa	124
3.1.13	Työsuhdetasoinen paikallinen sopiminen ja sitä koskevat muotomääräykset	124
3.1.14	Työsuhdetasoisen paikallisen sopimisen osapuolet	127
3.1.15	Työsuhdetasoisen paikallisen sopimuksen irtisanominen ja voimassaolo	128
3.2	Yleissitovaan työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopiminen	130
3.2.1	Johdanto	130
3.2.2	Sopimisoikeuden laajuus	131
3.2.3	Sopijat	133
3.2.4	Luottamusvaltuutetulle annettavat tiedot ja harkinta-aika sekä valmiuksien edistäminen	134
3.2.5	Säännöllisen työajan järjestelyistä sopiminen	136
3.2.6	Paikallista sopimusta koskeva kirjallisuusvaatimus ja nähtävänäpito	137
3.2.7	Paikallisen sopimuksen toimittaminen työsuojeluviranomaiselle	138
3.2.8	Laiminlyöntimaksu	139
3.2.9	Yleissitovaan työehtosopimukseen perustuvan paikallisen sopimuksen irtisanominen	140
3.2.10	Työsopimuslain 2 luvun 7 a §:ää (942/2024) koskeva siirtymäsäännös	141
3.3	Paikallinen sopiminen yhteistoimintamenettelyssä	141
3.3.1	Yhteistoimintamenettely ja siinä käsiteltävät asiat	141
3.3.2	Osapuolet yhteistoimintamenettelyssä (Muutosneuvottelut)	143
3.3.3	Yhteistoimintasopimuksen osapuolet	145
3.3.4	Yhteistoimintasopimuksen voimassaolo ja sen irtisanominen	145

3.3.5	Henkilöstörahasot	146
3.3.6	Konserniyhteistyö	146
3.4	Työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopiminen yksityisellä sektorilla	147
3.4.1	Johdanto	147
3.4.2	Paikallisen sopimisen mahdollisuuksien laajentaminen 1.1.2025 lukien	148
3.4.3	Paikallisen sopimisen menettelytavat	150
3.4.4	Paikallisen sopimisen piiriin kuuluvat asiat	153
3.4.5	Paikallinen toisin sopiminen työajoista	154
3.4.6	Paikallinen toisin sopiminen vuosiloma-asioissa	157
3.4.7	Paikallinen toisin sopiminen muissa asioissa	158
3.4.8	Sopijapuolet paikallisessa toisin sopimisessa	159
3.4.9	Sopimuksen muoto ja oikeuspaikka	161
3.4.10	Voimassaoloaika	163
3.4.11	Jälkivaikutuksista	164
3.5	Yrityskohtainen työehtosopimus	164
3.6	Vuokratyöntekijät ja lähetetyt työntekijät	166
3.7	Paikallinen sopiminen kunta- ja hyvinvointisektorilla	169
3.8	Paikallinen sopiminen valtiosektorilla	174
3.9	Arvio laeilla 942–951/2024 toteutettujen muutosten vaikutuksista käytännössä	181
3.10	Lakien 942–951/2024 voimaantulo- ja siirtymäsäännöksistä	182
4 	Paikalliseen sopimiseen liittyvien erimielisyyksien selvittely ja sopimusrikkomusten seuraamukset	183
4.1	Sopimusoikeuden periaatteista	183
4.2	Sopimusten sitovuuden periaate	189
4.3	Sopimuksen pätevyden edellytyksistä	190
4.4	Sopimuksen kohtuullistaminen	201
4.5	Sopimusrikkomukseen liittyvä seuraamus	207

4.6	Sopimustasot ja erimielisyyksien ratkaisumekanismi	228
4.7	Työehtosopimuksen nojalla syntyneitä sopimuksia koskevien erimielisyyksien ratkaiseminen ja niihin liittyvät seuraamukset	232
4.8	Yhteistoimintamenettelyssä syntyneistä sopimuksista johtuvien riitojen ratkaiseminen ja seuraamukset	250
4.9	Työsopimustasoisten riitojen ratkaiseminen ja seuraamukset	257
5 	Paikallista sopimista koskevat asiakirjamallit	265
	Yrityskohtainen työehtosopimus	265
	Työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopimus vuorokautisen työajan tilapäisestä pidentämisestä	267
	Paikallinen sopimus loma- ja lomaltapaluurahojen vaihtamisesta vapaaksi	268
	Paikallinen sopimus työehtosopimuksesta poikkeavasta työaikajoustosta	269
	Paikallinen valtakunnalliseen työehtosopimukseen perustuva ns. vakautussopimus	271
	Paikallinen sopimus liukuvaan työaikaan siirtymisestä	272
	YT-neuvottelu ja sopimus työvoiman vähentämisasiassa	274
	Pöytäkirja yhteistoimintamenettelystä lomautusasiassa	277
	Sopimus muutoksista solmittuihin kirjallisiin työsopimuksiin	279
	Sopimus työsuhteen päättämisestä	281
	Esimerkki liukuvaa työaikaa koskevasta sopimuksesta	282
	Sopimus joustotyöajasta (TAL 13 §)	283
	Sopimus työaikapankista	285
	Lähteet	287
	Asiahakemisto	293

ESIPUHE ENSIMMÄISIIN PAINOKSIIN

Viime aikoina on maamme työmarkkinakentällä ja lehtien palstoilla keskusteltu varsin vilkkaasti *paikallisesta sopimisesta*. Myös työelämän tutkijat ovat selvittelleet maamme työmarkkinamekanismin muutospireittejä keskitetystä kohti jossakin määrin hajautetumpaa toimintatapaa (Timo Kauppinen, Suomen työmarkkinamallin muutos, Helsinki 1992, Sakari Timonen, Paikallinen sopiminen yrityksissä, Helsinki 1993). Valtioneuvoston asettaman Työaikalainsäädäntökomitean mietintöön (1993:2) sisältyi niin ikään paikallista sopimista koskevia säännösehdotuksia. Keväällä 1992 asetetun Työmarkkinajärjestelmien kehittämiskomitean kahdessa osamietinnössä ja loppumietinnössä kantavana teemana oli paikallistason sopimistoiminnan kehittäminen (kom. mietinnöt 1992:39, 1993:11 ja 1993:34). Tämän teoksen kirjoittajista Kairinen toimi tuon komitean puheenjohtajana ja Hietala oli myös varsin tiiviisti mukana komitean työskentelyssä.

Tässä teoksessa on otettu huomioon pääosa näissä mietinnöissä olleista asioita koskevista pohdinnoista ja juridisista selvityksistä, mutta lisäksi asiaa on lähestytty laaja-alaisemmin ja käytännön kannalta yksityiskohtaisemmin.

Kirjamme ensimmäisen ja toisen painoksen ilmestymisen jälkeen Jorma Rusanen SAK:sta on julkaissut v. 1994 kirjan luottamusmiesten oikeuksista ja velvollisuuksista sekä paikallisesta sopimisesta. Lisäksi Jorma Palola on vuoden 1995 lopulla laatinut kunta-alan paikallisesta sopimisesta liseniaatin tutkimuksen ja julkaissut sen pohjalta kirjan

kuntaliiton julkaisusarjassa. Näissä teoksissa olevia aineistoja sekä tulokantakannanottoja on pyritty ottamaan huomioon tässä kolmannessa painoksessa.

Tämä painos eroaa aikaisemmista myös muun muassa siten, että aineistoa on laajennettu ennen muuta oikeustapausten osalta. Lisäksi tekijät ovat ottaneet huomioon sekä työehtosopimus kentällä että lain-säädännössä vuoden 1996 alkuun mennessä tapahtuneet muutokset.

Kolmas painos on tämän yleisen ajantasaistamisen lisäksi myös sisällöllisesti kauttaaltaan tarkistettu. Käsikirjoitusta on yleensäkin pyritty kehittämään niin, että se palvelisi aikaisempaa paremmin käytännön tarpeita. Teokseen on nyt lisätty myös ohjeita sopimusneuvottelujen käymistä varten sekä paikallisen sopimisen asiakirjamalleja.

Paikallinen sopiminen ei sinänsä ole uusi tai tuntematon asia. Työsopimuksilla on vanhastaan sovittu yksilötasoisista työehdoista, ja myös yhteistoimintamenettelyissä on saatettu sopia menettelyn piiriin kuuluvista asioista. Monilla työehtosopimusaloilla on jo pitkiäkin kokemuksia lausekkeista, joissa on annettu mahdollisuus tai jopa edellytety, että asioita sovitaan paikallisella tasolla. Syksyn 1993 liittokohtaisella työehtosopimuskierröksellä avautui monien valtakunnallisten työehtosopimusten kautta merkittäviä uusia mahdollisuuksia sopia eräitä työehtoasioita paikallisesti. Päänavaajana oli yksityisellä sektorilla ennen muuta metalliteollisuus. Toisaalta kunta-sektorilla sovittiin paikallisen sopimisen mahdollisuuksista jo keväällä 1992. Monien muidenkin alojen työehtosopimukseen on otettu määräyksiä, jotka mahdollistavat tai jopa edellyttävät paikallistason sopimista, ja lisäksi niissä on tekniisiä määräyksiä paikallisen sopimisen toteuttamistavoista.

Tämän teoksen keskeisenä päämääränä on tarjota lukijalle vastauksia etenkin lainopillisiin kysymyksiin, joita paikallistasolla eli yrityksissä ja työpaikoilla tapahtuva sopimistoiminta herättää. Keskeisiä kysymyksiä ovat ennen muuta seuraavat:

- mitä paikallisella sopimisella tarkoitetaan
- mihin paikallisen sopimisen kehittämiseksi pyritään
- mistä asioista voidaan paikallisesti sopia
- minkälaisia sopimiskeinoja ja malleja on käytettävissä
- ketkä voivat olla sopijapuolina

- miten sopiminen voidaan käytännössä toimivalla tavalla toteuttaa
- minkälaisia oikeusvaikutuksia paikallisilla sopimisilla on
- miten voidaan taata riittävä oikeusturva sovittaessa paikallisesti asioista
- miten näihin sopimisiin liittyvät erimielisyydet voidaan selvittää ja ratkaista
- minkälaisia seuraamuksia sopimusrikkomustilanteisiin voi liittyä.

Kirja on tarkoitettu paitsi oikeustieteelliseksi yleisesitykseksi tästä asiasta myös käytännön käsikirjaksi niille, jotka pyrkivät sopimaan työehtoja erilaisten paikallistason sopimiskeinojen avulla.

Tämä teos on laadittu neljän tekijän yhteisvoimin. Kullakin kirjoittajalla on ollut omana vastuualueenaan seuraavat jaksot: Kairinen on kirjoittanut teoksen alkuosan luvut I ja II. Hietala on taas vastannut luvun III laatimisesta, mutta eräitä työehtosopimusaloja koskevien jaksosten osalta laatijana on ollut Ojanen. Ojasen varsinaisena kirjoittamisvastuuna on ollut luku IV, ja Nyberg on puolestaan laatinut luvussa V olevat paikallista sopimista koskevat asiakirjamallit. Kuitenkin tekijät ovat yhdessä neuvottelleet kirjan peruslinjoista, tarkistaneet toistensa tekemiä tekstiosuuksia ja antaneet toistensa käyttöön keräämiään lähteaineistoja.

Oikeustieteen kandidaatti Mikael Nyberg on laatinut teokseen asiahakemiston, lähdeluettelon ja sisällysluettelon, ja projektipäällikkö Ossi Peltomaa Johtamistaidon opistolta on avustanut neuvotteluohjeita koskevan liitteen laadinnassa, mistä kaikki allekirjoittaneet lausuvat heille lämpimät kiitokset.

Helsingissä 7. päivänä maaliskuuta 1996

Martti Kairinen Harri Hietala Petteri Ojanen Juha Nyberg

ESIPUHE VUODEN 2015 PAINOKSEEN

Paikallisen sopimisen tultua jälleen ajankohtaiseksi ennen muuta v. 2008 alkaneen finanssikriisin vaikutusten ja elinkeinoelämän vaikeuksien johdosta, me kolme aikaisemman painoksen tekijää olemme halunneet päivittää ja uudistaa tätä aihepiiriä koskevan teoksen. Kun yhdeksän vuotta on kulunut edellisestä painoksesta, kirjan asiapiiriin liittyviä muutoksia on tapahtunut huomattava määrä etenkin työlainsäädännön, työehtosopimusmääräysten, oikeuskäytännön ja käytännön sopimistenkin osalta. Näitä olemme nyt pyrkineet ottamaan huomioon tässä neljännessä painoksessa kuitenkin niin, että kirja on *säilyttänyt luonteensa oikeudellisena yleisesityksenä sekä oppi- ja käsikirjana.*

Martti Kairinen on tarkistanut ja täydentänyt ajanmukaisiksi teoksen luvut 1 ja 2. Ensimmäisessä luvussa selvitetään paikallisen sopimisen perusteita ja asemaa työehtojen määräytymisjärjestelmämme kokonaisuudessa. Luvussa 2 on kerrottu sopimisen teoreettisia perusteita ja kehitysvaiheita sekä asiaan kohdistuvien seurantatutkimusten tuloksia. Harri Hietala, joka toimi kirjan kirjoittamisaikana myös hallituksen asettamana paikallisen sopimisen kehittämisen selvitysmiehenä, on taas vastannut luvusta 3, jossa tiiviisti selvitetään eri juridisilla tasoilla tapahtuvan paikallisen sopimisen ja sopimusten juridiikkaa. Petteri Ojanen vastuulla on teoksen luku 4, jossa keskitytään tarkastelemaan paikalliseen sopimiseen ja sopimuksiin liittyvien erimielisyyksien selvittämistä ja sopimusten rikkomisen seuraamuksia. Teoksen lopussa olevia asiakirjamalleja on työstänyt ajanmukaiseksi Kairisen avustajana Ojanen, joka on laatinut myös asiahakemiston.

Helsingissä 12. lokakuuta 2015

Martti Kairinen

Harri Hietala

Petteri Ojanen

ESIPUHE VUODEN 2025 PAINOKSEEN

Paikallisen sopimisen tultua erityisesti vuoden 2025 alussa voimaan tulleiden merkittävien lainsäädäntömuutosten takia entistä ajankohtaisemmaksi, olemme päivittäneet ja uudistaneet tätä aihepiiriä koskevan teoksen. Myös muut lainsäädäntömuutokset, muutokset työehtosopimuskäytännöissä ja oikeuskäytännössä edellisestä painoksesta kulu- neen 10 vuoden aikana ovat puoltaneet kirjan päivittämistä. Kaikkia edellä mainittuja muutoksia olemme pyrkineet ottamaan huomioon tässä viidennessä painoksessa kuitenkin niin, että kirja on *säilyttänyt luonteensa oikeudellisena yleisesityksenä sekä oppi- ja käsikirjana*.

Esa Schön on tarkistanut ja täydentänyt ajanmukaisiksi teoksen luvut 1 ja 2. Näistä luvuista aiemmin vastannut Martti Kairinen on käynyt läpi Schönin päivittämän tekstin ja esittänyt sen johdosta omat huomionsa. Ensimmäisessä luvussa selvitetään paikallisen sopimisen perusteita ja asemaa työehtojen määräytymisjärjestelmämme kokonaisuudessa. Luvussa 2 on kerrottu sopimisen teoreettisia perusteita ja kehitysvaiheita sekä asiaan kohdistuvien seurantatutkimusten tuloksia. Harri Hietala on taas vastannut luvusta 3, jossa tiiviisti selvitetään eri juridisilla tasoilla tapahtuvan paikallisen sopimisen ja sopimusten juridiikkaa. Petteri Ojanen vastuulla on teoksen luku 4, jossa keskitytään tarkastelemaan paikalliseen sopimiseen ja sopimukseen liittyvien erimielisyyksien selvittämistä ja sopimusten rikkomisen seuraamuksia. Teoksen lopussa olevia asiakirjamalleja on työstänyt ajanmukaiseksi Ojanen, joka pääasiassa laatinut myös asiahakemiston. Hietala on saanut tähän kirjoitustyöhönsä apurahan Suomen tietokirjailijat ry:ltä.

Helsingissä 15. tammikuuta 2025

Martti Kairinen

Harri Hietala

Petteri Ojanen

Esa Schön